

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
el készítéséhez 29.

2001. szeptember

Budapest, 2002. január

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Készítette: Gábos András

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2001. szeptemberében Omnibusz-adatfelvételt végzett 1522 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmegtagadások, elköltözések, stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy - mintavételi okokból - a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azoktól, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezhetjük:

- Folytatódott a saját anyagi helyzettel és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások, valamint a jelenlegi gazdasági helyzet fő trendjének 1999. vége óta tartó fokozatos javulása. A legutóbbi hónapokhoz képest az általunk folyamatosan vizsgált négy dimenzióból kettőben statisztikailag szignifikáns, pozitív irányú változás történt. Értékelhető javulás következett be a saját anyagi és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos várakozásokban, de a az ország jelenlegi gazdasági helyzetének értékelésében mért, nem szignifikáns változás is a trend javuló jellegét erősíti. A saját anyagi helyzet esetében tovább tart a trendet korábban is jellemző stagnálás. Számottevő kapcsolatot találtunk egyes társadalmi és demográfiai jellemzők és az előbbi mutatók értéke között is. A magasabb iskolai végzettségűek, a 40 év alattiak, a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók és a gazdaságilag aktívak jobbnak látják saját pozícióikat és a gazdaság helyzetét, mint a többi társadalmi csoport tagjai. A nem és a lakóhely hatása csekélynek mutatkozik.
- Trendjét tekintve folytatódott a kormány megítélésének ez év eleje óta tartó javulása, miközben az ellenzék tevékenységének megítélése továbbra is hullámzó. 2001. szeptemberében sem a kormány, sem az ellenzék, sem pedig a demokrácia magyarországi működésének megítélése nem változott szignifikáns mértékben a korábbi hónap adataihoz képest. A társadalmi hierarchia magasabb szintjein elhelyezkedők elégedettebbek a kormány eddigi tevékenységével, mint a rosszabb helyzetben lévők. Az ellenzék tevékenységének megítélése nem mutat egyértelmű kapcsolatot ezekkel a háttérváltozókkal, vagyis az ellenzék megítélésében nem találunk jelentős különbségeket a különböző társadalmi és demográfiai csoportok között.
- A magyar lakosságnak az Európai Unióhoz való csatlakozás szükségességéről, a csatlakozási folyamatról és a taggá válás várható következményeiről alkotott véleménye szinte semmit sem változott tavaly szeptember óta. A csatlakozásnak továbbra is nagyon magas a támogatottsága: a teljes népesség háromnegyede, a határozott állásponttal rendelkezők több, mint négyötöde a csatlakozás híve és egy esetleges népszavazáson szavazataival is támogatná a tagságot. A magyarok átlagosan négy és fél évben határozzák meg a belépésig még hátralevő időszak hosszát. Ez fél évvel rövidebb időszak, mint amit tavaly szeptemberben mértünk.
- A külföldiek termőföldvásárlásának lehetővé tétele - viszonyossági alapon, és a kérdésnek a csatlakozási tárgyalásokon való lezárása után – továbbra is a magyar

társadalom többségének egyértelmű ellenállásába ütközik. Ebben a tekintetben csak a polgárok egyötöde megengedő. Ugyanakkor a külföldiek földvásárlását határozottan ellenzők aránya kis mértékben csökkent tavaly szeptember óta. A lakosság egyharmada szerint a mezőgazdasági szektor esetében az ország csatlakozása az Unió jelenlegi tagországainak hasznát növeli majd, és ez az arány éppen kétszerese azokénak, akik szerint a csatlakozásból elsősorban a magyar agrárium profitálhat majd.

- Magyarország tizenegy évvel a politikai rendszerváltást követően még nem tagja az Európai Uniónak. A lakosság erősen megosztott abban a tekintetben, hogy mi lehet ennek a legfontosabb oka. A magyarok fele Magyarország felkészültségének hiányosságaiban látja ezt az okot, másik fele viszont az Európai Unió oldalán véli felfedezni azt. A 10%-ot sem éri el azonban azok aránya, akik szerint az Unió valójában nem akarja tagjai közé fogadni a közép-kelet-európai országokat, így Magyarországot sem. A lakosság a határőrizet, a sajtószabadság és a nemzeti, kisebbségi jogok biztosítása terén tartja legfelkészültebbnek az országot, figyelemreméltó ugyanakkor, hogy ez utóbbi tekintetében a magyarok véleménye jelentősen romlott az utóbbi egy év során. Két gazdasághoz kapcsolódó területen, a gazdasági helyzet stabilitása és a piaci verseny tisztasága terén ugyanakkor a lakosság kismértékű javulást érzékelt, igaz ez utóbbi továbbra is az egyik legnagyobb deficitet mutató terület, a mezőgazdasági termelés támogatási rendszere és a környezetvédelem társaságában.
- A magyar lakosság a fogyasztói árak növekedését és a kereseteket adó- és járulékterhek mértékének csökkenését várja az uniós csatlakozástól.
- A tavalyi adatokhoz képest csökkent azok aránya a népességben, akik szerint a csatlakozást követően Magyarország szuverenitása jelentősen csökken, az országot alapvetően külső politikai és gazdasági érdekcsoportok irányítják majd. Ugyancsak kevesebben vannak azok, akik szerint a csatlakozást követően a növekedni fog a magyar munkaerő által megtermelt nyereség kivonása az országból. A lakosság közel fele elutasítja azt a lehetőséget, hogy az ország a jelenlegi tagállamok többségét megillető összes jog garantálása nélkül lépjen be az Európai Unióba, igaz arányuk kis mértékben csökkent tavaly szeptember óta.

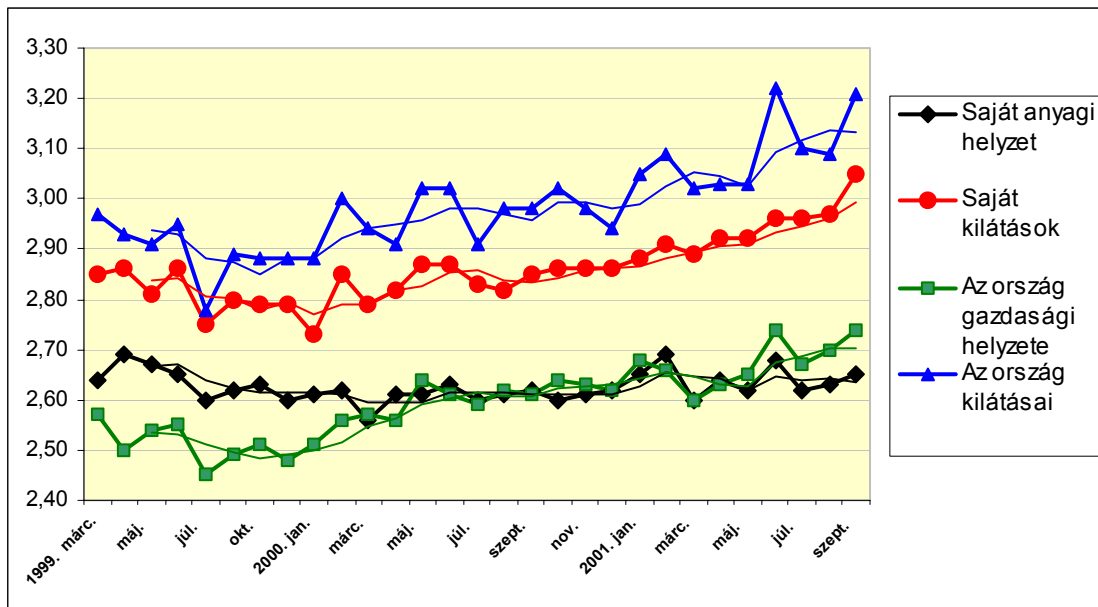
1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2001. szeptemberében is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk. A saját anyagi és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos értékelő válaszok megoszlását aszerint is vizsgáltuk, hogy a válaszadó a fogyasztási, a vagyoni, a pénzügyi és turisztikai dimenziókban milyen helyet foglal el a társadalmon belül. Egy indexszámítást követően mind a négy előbb említett dimenzióban hét (a pénzügyi dimenzióban összevonás után hat, a turisztikaiban öt) hierarchikusan egymáshoz kapcsolódó csoportba soroltuk a minta tagjait. A vizsgálat eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

- Folytatódott a saját anyagi helyzettel és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások, valamint a jelenlegi gazdasági helyzetre vonatkozó értékelések fő trendjének 1999. vége óta tartó fokozatos javulása. A legutóbbi hónapra képest a négy vizsgált dimenzió közül kettőben, a jövőre vonatkozó várakozások tekintetében szignifikáns és pozitív változás következett be, miközben a jelenlegi anyagi és gazdasági helyzet értékelése nem változott számottevő mértékben (1.1. és 1.2. ábra).
- A négy kérdésben elfoglalt álláspontok egymással eltérő erejű, de szignifikáns és pozitív kapcsolatot mutatnak (1.5. – 1.9. táblázat). Eszerint minél elégedettebb valaki saját anyagi, vagy az ország gazdasági helyzetével, annál pozitívabban látja a következő 12 hónapra vonatkozó várakozásait. Ugyanezt mondhatjuk el a saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetének tekintetében is: minél kedvezőbbnek látja valaki saját jövőjét, annál nagyobb valószínűséggel vár az ország gazdasága esetében is pozitív változásokat.
- A kérdezett életkora, iskolai végzettsége, jövedelmi helyzete és gazdasági aktivitása jelentősen meghatározza a saját anyagi helyzettel és kilátásokkal kapcsolatos véleményeket (1.10. táblázat). A magasabb iskolai végzettségűek, a 40 év alattiak, a legfelső jövedelmi ötdobbe tartozók és a gazdaságilag aktívak jobbnak látják saját helyzetüket, mint a többi társadalmi csoport tagjai. A nem és a lakóhely hatása csekélynek mutatkozik. Az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetének megítélésében ugyanezeket a hatásokat találjuk, de erejük lényegesen kisebb. Életkori keresztmetszetben a hatvan éven felüliek jobbnak látják az ország jelenlegi gazdasági helyzetét, mint más korosztályokba tartozók.

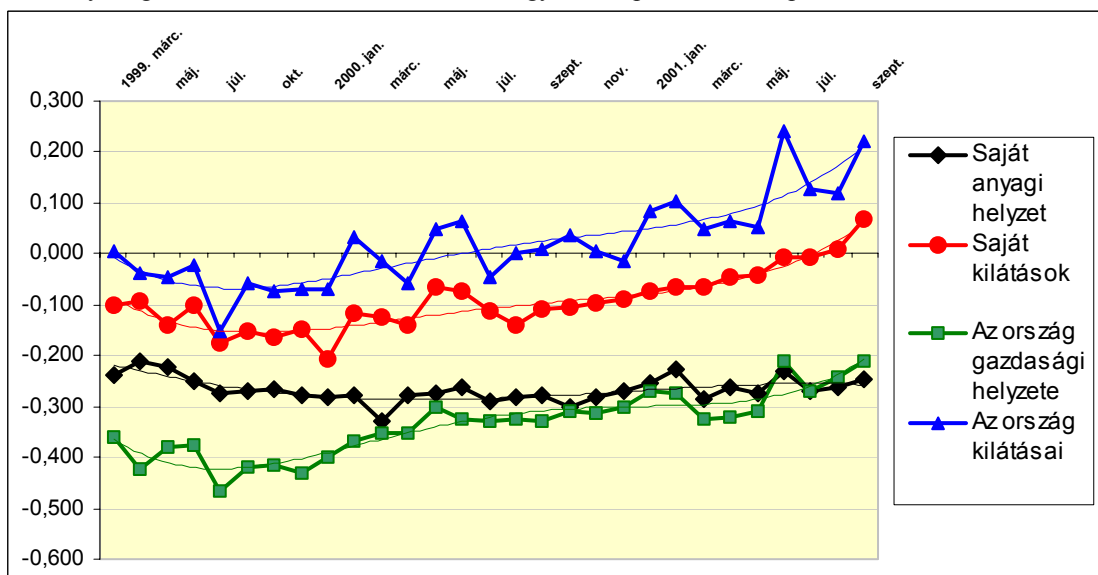
1.1. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1– nagyon rossz, 5 – nagyon jó). A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

1.2. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott pozitív és negatív vélemények számának különbségét mutatják az összes érvényes válaszhoz viszonyítva. A mutató értéke 0, ha a pozitív és negatív vélemények száma azonos, -1, ha nincs pozitív vélemény és +1, ha nincs negatív vélemény. A görbékhez illesztett trendvonalak negyedfokú polinomiális típusúak.

1.1.-1.2. sz. táblázat. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	N=	%
Nagyon jó	2	0,1
Jó	132	8,7
Nem is jó, nem is rossz	878	57,8
Rossz	353	23,2
Nagyon rossz	155	10,2
<i>Összesen</i>	<i>1520</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,65</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	2	0,1

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	10	0,7
Jobb, mint most	385	27,1
Ugyanilyen	729	51,3
Roszbabb, mint most	255	18,0
Sokkal rosszabb, mint most	42	3,0
<i>Összesen</i>	<i>1422</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,05</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	100	6,6

*Az összes megkérdezett százalékában

1.3.– 1.4. sz. táblázat. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	N=	%
Nagyon jó	1	0,1
Jó	141	9,6
Nem is jó, nem is rossz	875	59,5
Rossz	387	26,3
Nagyon rossz	67	4,5
<i>Összesen</i>	<i>1470</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,74</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	52	3,4

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	5	0,3
Jobb, mint most	474	34,6
Ugyanilyen	716	52,2
Roszbabb, mint most	151	11,0
Sokkal rosszabb, mint most	25	1,8
<i>Összesen</i>	<i>1371</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,21</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	151	9,9

*Az összes megkérdezett százalékában

1.5. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	38,7	58,9	2,4	100,0	124
Se nem jó, se nem rossz	29,9	53,2	16,9	100,0	823
Roszs	21,4	45,9	32,8	100,0	473
Összesen	27,8	51,3	20,9	100,0	1420

chi2=76,8; szf=4; szgf=0,000

1.6. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetének értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jó	Se nem jó, se nem rossz	Roszs	Összesen	N=
Jó	28,2	60,3	11,5	100,0	131
Se nem jó, se nem rossz	8,8	67,9	23,3	100,0	853
Roszs	6,2	44,4	49,4	100,0	484
Összesen	9,7	59,5	30,9	100,0	1468

chi2=167,5; szf=4; szgf=0,000

1.7. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	35,2	58,4	6,4	100,0	125
Se nem jó, se nem rossz	40,2	50,3	9,5	100,0	799
Roszs	25,4	53,9	20,7	100,0	445
Összesen	34,9	52,2	12,9	100,0	1369

chi2=51,8; szf=4; szgf=0,000

1.8. sz. táblázat A saját anyagi helyzetre és az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jobb lesz	67,1	29,4	3,2	100,0	377
Nem változik	24,2	68,6	7,2	100,0	682
Roszbabb lesz	14,8	45,4	39,9	100,0	271
Összesen	34,4	52,9	12,7	100,0	1330

chi2=441,7; szf=4; szgf=0,000

1.9. sz. táblázat Az ország gazdasági helyzete és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	50,4	45,3	4,4	100,0	137
Se nem jó, se nem rossz	30,8	56,8	5,2	100,0	822
Roszs	23,4	45,3	31,3	100,0	402
Összesen	34,9	52,2	12,9	100,0	1361

chi2=186,8; szf=4; szgf=0,000

1.10. sz. táblázat Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,68	3,09	2,82	3,24
Nő	2,63	3,01	2,67	3,17
<i>Együtt</i>	2,65	3,05	2,74	3,21
<i>N=</i>	1520	1422	1470	1371
ÉLETKOR				
18-39	2,78	3,22	2,76	3,31
40-59	2,55	2,97	2,68	3,14
60-	2,60	2,88	2,80	3,13
<i>Együtt</i>	2,65	3,05	2,74	3,21
<i>N=</i>	1520	1422	1470	1371
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,41	2,90	2,66	3,11
szakmunkásképző	2,64	3,05	2,69	3,21
érettségi	2,77	3,13	2,75	3,26
felsőfokú	3,08	3,22	3,05	3,31
<i>együtt</i>	2,65	3,05	2,74	3,21
<i>N=</i>	1520	1422	1470	1371
JÖVEDELMI HELYZET				
legsó ötöd	2,36	2,99	2,62	3,10
második ötöd	2,47	3,03	2,70	3,15
harmadik ötöd	2,59	3,03	2,73	3,26
negyedik ötöd	2,74	3,05	2,76	3,26
legfelső ötöd	3,10	3,21	2,95	3,35
<i>együtt</i>	2,65	3,06	2,75	3,22
<i>N=</i>	1033	977	1012	952
GAZDASÁGI AKTIVITÁS				
alkalmazott	2,78	3,14	2,80	3,28
önálló, vállalkozó	3,04	3,08	2,80	3,23
nyugdíjas	2,51	2,89	2,74	3,12
munkanélküli	2,16	3,21	2,63	3,11
egyéb inaktív	2,67	3,09	2,61	3,22
<i>együtt</i>	2,65	3,05	2,74	3,21
<i>N=</i>	1520	1422	1470	1371
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,70	3,11	2,83	3,21
megyei jogú város	2,72	3,02	2,80	3,27
város	2,65	3,05	2,73	3,27
község	2,59	3,02	2,67	3,12
<i>együtt</i>	2,65	3,05	2,74	3,21
<i>N=</i>	1520	1422	1470	1371

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

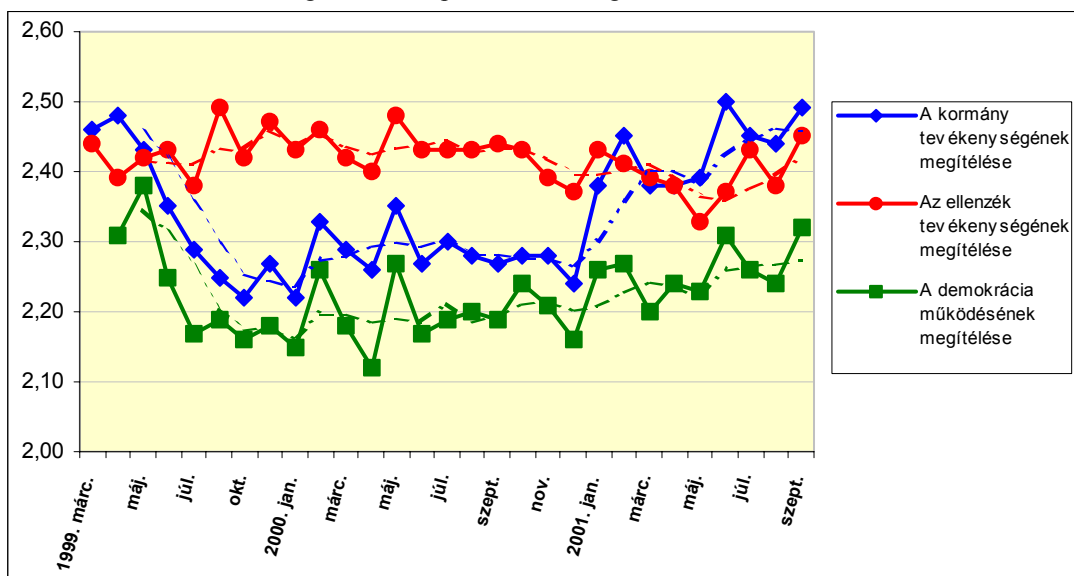
Ahogy minden hónapban, úgy 2001. szeptemberében is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik kormány és az ellenzék eddigi tevékenységét és a demokrácia magyarországi működését. Mindhárom kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk. A válaszok megoszlását aszerint is vizsgáltuk, hogy a válaszadó a fogyasztási, a vagyoni, a pénzügyi és turisztikai dimenziókban milyen helyet foglal el a társadalmon belül. A vizsgálat eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

- Trendjét tekintve folytatódott a kormány megítélésének ez év eleje óta tartó javulása, és az ellenzék tevékenységének megítélése is emelkedő ágba került a nyár eleji hullámvölgyet követően. 2001. szeptemberében mind a kormány, mind az ellenzék, mind pedig a demokrácia magyarországi működésének megítélése szignifikáns mértékben változott a korábbi hónap adataihoz képest (2.1. ábra).
- A felnőtt korú lakosság közepesen értékeli a jelenlegi kormány beiktatása óta végzett tevékenységét. A válaszok átlaga ebben a hónapban 2,49 volt a múlt hónapi 2,44-gyel szemben. A kormány tevékenységét pozitívan értékelők aránya kis mértékben meghaladja a negatívan minősítőket (2.1. táblázat), a negatív szélső kategóriába eső válaszok eltérő aránya azonban még mindig is magasabb, mint a pozitív szélső kategóriába esőké. A nagyon rossz minősítést adók aránya ebben a hónapban mintegy 30%-kal volt magasabb a kormány tevékenységét nagyon jónak értékelőkénél. A népesség átlagánál kedvezőbb 18-29 évesek, a felsőfokú végzettségűek, a harmadik jövedelmi ötödbe tartozók, a nem nyugdíjas inaktívak, valamint megyei jogú városokban élők kormányról alkotott véleménye (2.5. táblázat).
- Az ellenzék működésének értékelésében a kormányénál is valamivel nagyobb mértékű pozitív változás következett be az elmúlt hónaphoz képest, de az eredmény még mindig valamivel gyengébb a közepesnél (2.2. táblázat). A szeptemberi átlag (2,45) hét tizedponttal magasabb, mint az augusztusi volt (2,38). A pozitív véleményt formálók aránya megegyezik a negatív véleményt formálókéval. Ezen belül az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (8,4%) több, mint kétszerese az egyértelműen pozitívan vélekedőkének (3,3%). Továbbra is megfigyelhető az a különbség, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint a kormány megítélése esetében. Az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is kétszerese a kormány megítélése esetében regisztráltak. A társadalmi-demográfiai változók nem mutattak számottevő kapcsolatot az ellenzékéről alkotott véleményekkel, az ellenzék működésének megítélésénél tehát kisebb különbségek tapasztalhatóak az egyes társadalmi csoportok között, mint a kormány esetében (2.5. táblázat).
- Ha a kormány és az ellenzék együttes megítélését vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy a válaszadók egyötöde vagy a kormány vagy az ellenzék eddigi teljesítményéről nem tudott egyértelmű értékelést adni. Ez az arány öt százalékponttal alacsonyabb, mint augusztusban volt. A válaszadók 17%-a mind a kormány, mind pedig az ellenzék tevékenységével elégedetlen, és 19% azok aránya, akik mindkettővel elégedettek. Csak a kormány tevékenységével elégedett a válaszadók 23%-a, és csak az ellenzék munkáját ítéli meg pozitívan 21%-uk (2.4. sz. táblázat és 2.2. sz. ábra).

- A magyar demokrácia megítélése szignifikánsan és pozitívan változott az augusztusi adatokhoz képest. Az e havi érvényes válaszok átlaga 2,32, míg egy hónappal korábban ugyanez a mutató 2,24 volt (2.3. táblázat). Ebben a hónapban az elégedetlenek aránya mindössze 13 százalékponttal, tehát mintegy 30%-kal haladta meg az elégedettekét. Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 18-29 évesek, az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek, a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók, valamint a nem nyugdíjas inaktívok (2.5. táblázat). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között nem tapasztalható hasonlóan erős kapcsolat (2.3. ábra).

2.1. sz. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban

A grafikonon szereplő görbék az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatív, 4 – egyértelműen pozitív) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban. A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

2.1. sz. táblázat. Az Orbán-kormány tevékenységének megítélése (négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	125	9,1
Inkább pozitívan	601	43,4
Inkább negatívan	485	35,0
Egyértelműen negatívan	173	12,5
Összesen	1385	100,0
Átlag	2,49	
Nem tudja, nem válaszolt*	137	9,0

*az összes megkérdezett százalékában

2.2. sz. táblázat Az ellenzék munkájának megítélése (négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	41	3,3
Inkább pozitívan	576	46,6
Inkább negatívan	515	41,7
Egyértelműen negatívan	104	8,4
<i>Összesen</i>	<i>1237</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,45</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	285	18,7

*az összes megkérdezett százalékában

2.3. sz. táblázat Elégedettség a demokrácia működésével (az érvényes válaszok százalékában, négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

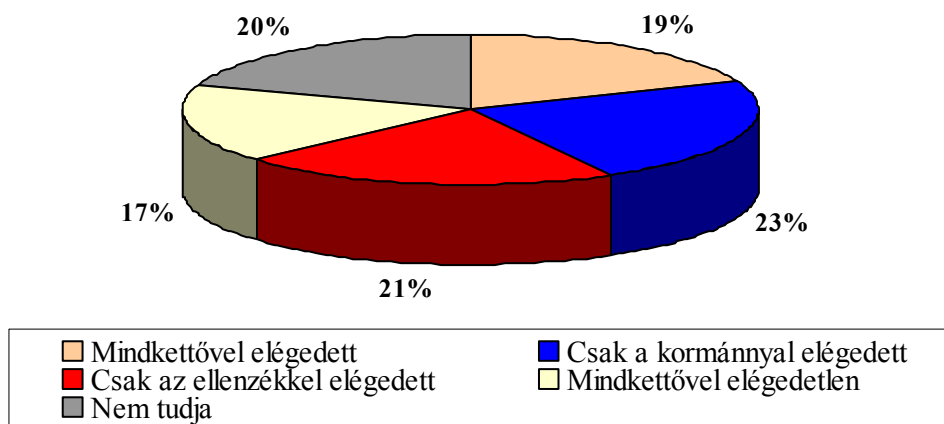
	N=	%
Nagyon elégedett	28	2,0
Elégedett	582	41,5
Elégedetlen	600	42,8
Nagyon elégedetlen	192	13,7
<i>Összesen</i>	<i>1402</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,32</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	120	7,9

*az összes megkérdezett százalékában

2.4. sz. táblázat A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

	N=	%	Érvényes válaszok %-ában
Mindkettővel elégedett	285	18,7	18,8
Csak a kormánnyal elégedett	352	23,1	23,2
Csak az ellenzékkel elégedett	324	21,3	21,4
Mindkettővel elégedetlen	256	16,8	16,9
Nem tudja	299	19,6	19,7
(Összesen)	1515	99,5	100,0
Nem válaszolt	7	0,5	-
Összesen	1522	100,0	-

2.2. sz. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

2.5. sz. táblázat A kormány és az ellenzék tevékenységének, valamint a demokrácia magyarországi működésének lakossági megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	A kormány megítélése	Az ellenzék megítélése	A demokrácia működésének megítélése
NEM			
férfi	2,54	2,43	2,31
nő	2,45	2,47	2,32
<i>együtt</i>	2,49	2,45	2,32
<i>N=</i>	1385	1237	1402
ELETKOR			
18-39	2,59	2,47	2,41
40-59	2,42	2,44	2,19
60-	2,43	2,42	2,36
<i>együtt</i>	2,49	2,45	2,32
<i>N=</i>	1385	1237	1402
ISKOLAI VÉGZETTSÉG			
legfeljebb általános iskola	2,42	2,48	2,26
szakmunkásképző	2,48	2,50	2,30
érettségi	2,51	2,39	2,35
felsőfokú	2,64	2,38	2,43
<i>együtt</i>	2,49	2,45	2,32
<i>N=</i>	1385	1237	1402
JÖVEDELMI HELYZET			
legelső ötöd	2,49	2,57	2,19
második ötöd	2,53	2,44	2,33
harmadik ötöd	2,58	2,53	2,39
negyedik ötöd	2,47	2,47	2,37
legfelső ötöd	2,54	2,35	2,40
<i>együtt</i>	2,52	2,47	2,34
<i>N=</i>	964	867	967
GAZDASÁGI AKTIVITÁS			
alkalmazott	2,52	2,48	2,31
önálló, vállalkozó	2,53	2,35	2,36
nyugdíjas	2,40	2,45	2,30
munkanélküli	2,39	2,33	2,10
egyéb inaktív	2,63	2,45	2,44
<i>együtt</i>	2,49	2,45	2,32
<i>N=</i>	1385	1237	1402
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA			
Budapest	2,38	2,40	2,22
megyei jogú város	2,58	2,38	2,38
város	2,48	2,44	2,29
község	2,50	2,52	2,34
<i>együtt</i>	2,49	2,45	2,32
<i>N=</i>	1385	1237	1402

3. Az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat lakossági megítélése

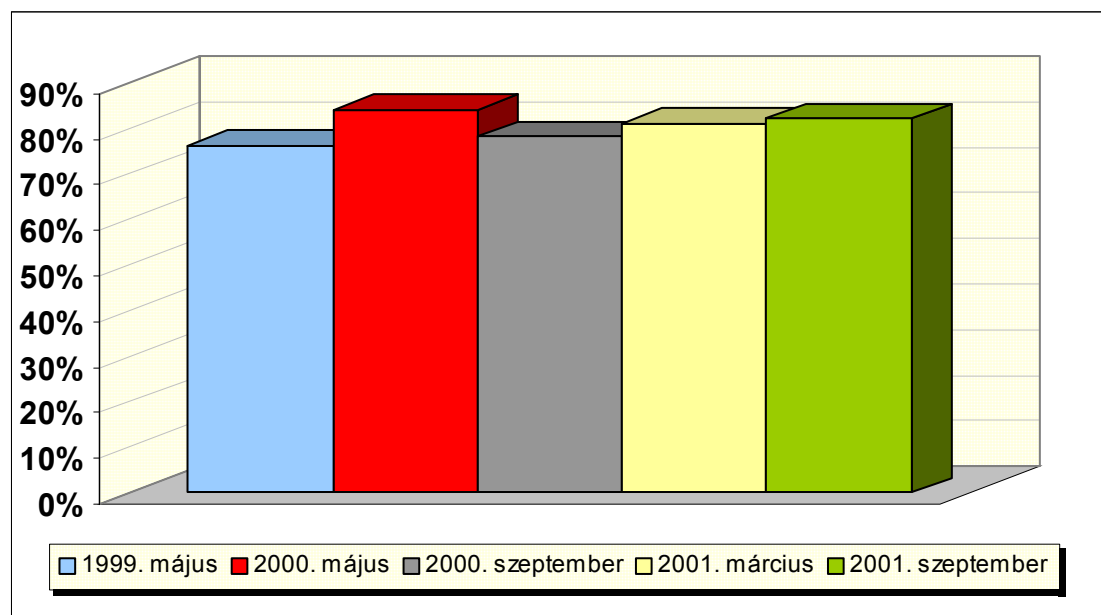
2001. szeptemberében részletesen érdeklődtünk arról, hogy hogyan látja a magyar lakosság az európai uniós csatlakozás folyamatát. Kérdéseket tettünk fel a csatlakozás támogatottságára, a tagság különböző területeken várható előnyeinek és hátrányainak megítélésére, valamint a pénzügyi források elosztásával kapcsolatos preferenciákra vonatkozóan. Ezen túlmenően arra is kíváncsiak voltunk, hogy miként látja a lakosság a csatlakozás késésének okait, a csatlakozás feltételeinek teljesítését, és arra is, hogy milyen konkrét változásokra számítanak a magyarok saját és az ország életében. Az idén szeptemberben feltett kérdések mindegyike szerepelt a tavaly szeptemberi kérdésblokkban is. Az elemzés során tehát lehetőségünk nyílik arra is, hogy az egy év során bekövetkezett változásokat vagy azok hiányát regisztráljuk és értelmezzük.

3.1. A csatlakozás támogatottsága. A csatlakozás előnyeinek és hátrányainak megítélése.

Továbbra is jelentős az Európai Unióhoz való csatlakozás támogatottsága a magyar lakosság körében. A csatlakozáspártiak táborába sorolhatjuk teljes lakosság 74%-át, illetve a határozott állásponttal rendelkezők 82%-át. Ez utóbbi az egy évvel ezelőtti adathoz képest négy százalékpontos, de még a statisztikai hibahatáron belüli változást jelent.

3.1. sz. ábra

Az Európai Unióhoz való csatlakozás támogatottsága a felnőtt korú magyar lakosságban belül (az érvényes választ adók %-ában)

A csatlakozás támogatottsága az átlagnál valamivel magasabb a 30 évnél fiatalabbak és alacsonyabb a 40-49 évesek között. A csatlakozással való egyetértés nő az iskolai végzettséggel és a lakóhely méretével, nem mutat viszont értékelhető kapcsolatot az egy főre eső háztartásjövedelemmel. Gazdasági aktivitás szerinti metszetben az alkalmazottak és a nem nyugdíjas inaktívok között az átlagosnál magasabb a csatlakozás támogatottsága, az önállók és a nyugdíjasok között pedig

annál alacsonyabb. Minél elégedettebb valaki a kormány eddigi tevékenységével, annál nagyobb valószínűséggel híve a csatlakozásnak. Az ellenzék működésének megítélése esetén ez a kapcsolat nem ilyen egyértelmű, csak azt állapíthatjuk meg, hogy a teljes mértékben elégedettek között a csatlakozást pártolók az átlagosnál kisebb arányban találhatók meg. Ha a kormány és az ellenzék megítélését együttesen vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy a mindkét politikai szereplővel, illetve csak a kormánnyal elégedettek között nagyon magas (92%-os, illetve 88%-os) a tagság híveinek aránya, míg a csak az ellenzékkel elégedettek és az egyik szereplővel sem elégedettek között az átlagosnál alacsonyabb (75-, illetve 74%). Rendkívül szoros kapcsolatot találtunk a kérdezettek anyagi helyzetének egy éven belüli kilátásaira vonatkozó értékelések és a tagság támogatottsága között. Míg a saját helyzetük jelentős rosszabbodására számítóknak csupán egyharmada híve a csatlakozásnak, addig a javulásra számítók között tízből kilencen támogatói az uniós tagságnak. A bizonytalanok aránya lényegesen alacsonyabb (10% az összes megkérdezett körében), mint egy évvel ezelőtt (18%).

A magyarok közel kétötöde szerint az ország és az Európai Unió jelenlegi kapcsolata mindkét fél számára egyformán előnyös, a megkérdezettek egynegyede pedig úgy véli, mindenképp saját országának származik előnye a jelenlegi kapcsolatból (3.1. táblázat). A magyarok 23%-a szerint ezek a kapcsolatok a jelenlegi EU-tagországok számára előnyösek. Közöttük értelemszerűen felülreprezentáltak a csatlakozás ellenzői: az 50-59 évesek, az alacsonyan iskolázottak, továbbá a kisebb városok és a községek lakói. A kérdésre adott válaszok megoszlása nem mutat számottevő különbségeket a tavaly szeptemberi válaszok megoszlásához képest.

3.1. sz. táblázat

Kinek a számára előnyösebb országa és az Európai Unió jelenlegi kapcsolata?

(az összes megkérdezett %-ában)

	2000. szeptember	2001. szeptember
Az Európai Unió számára	24	23
Az ország számára	23	26
Mindkét fél számára egyformán előnyös	38	37
Nem tudja, nem válaszolt	15	15
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

A magyarok fele úgy gondolja, hogy az országnak a csatlakozás előtt fejlesztenie kellene gazdaságát, s nem a tagság jótékony hatásában kellene reménykedni. Ez az arány megegyezik a tavaly szeptemberivel és valamivel magasabb, mint 2000. májusában volt (44%). A Magyarországon megkérdezettek 37%-a szerint viszont a taggá válás eredményezi majd ténylegesen a gazdaság modernizálódását, fejlődését.

3.2. sz. táblázat

Mit gondol? (az összes megkérdezett %-ában)

	2000. szeptember	2001. szeptember
A csatlakozás előtt az országnak fejlesztenie kell gazdaságát és modernizálnia kell	49	49
Az országnak előbb be kell lépnie az Európai Unióba és a tagság majd felgyorsítja a gazdaság fejlődését, modernizálódását	35	37
Nem tudja, nem válaszolt	16	14

<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
-----------------	------------	------------

A magyarok 63%-a vélekedik úgy, hogy az ország gazdasága profitálni fog az uniós csatlakozásból. Szkeptikus a lakosság közel egynegyede, bizonytalan 16%-uk. A magyar lakosság véleménye e kérdésben sem változott az elmúlt 12 hónap folyamán.

3.3. sz. táblázat

Profitálni fog-e a magyar gazdaság az Európai Unióhoz való csatlakozásból? (az összes megkérdezett %-ában)

	2000. szeptember	2001. szeptember
	%	%
Határozottan igen	16	19
Inkább igen	45	44
Inkább nem	17	16
Egyáltalán nem	6	6
Nem tudja, nem válaszolt	16	16
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

3.2. A vállalatok versenyképességének megítélése. A magyar cég és a magyar termék fogalma a magyar lakosság körében.

A magyar lakosság fele úgy véli, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a hazai vállalatok versenyképesebbek lesznek a többi, az Európai Unión belül működő vállalattal, mint jelenleg. A megkérdezettek egytizede szerint a csatlakozás e tekintetben semmilyen változást sem eredményez, egyötöde szerint pedig a hatás negatív irányú lesz, vagyis a hazai vállalatok veszítenek majd versenyképességükből. Meglehetősen magas, 18% volt a bizonytalanok aránya. A tavalyi év hasonló időszakához viszonyítva nem tapasztaltunk számottevő változásokat a lakossági vélemények megoszlásában.

3.3. sz. táblázat

Versenyképesebbek lesznek-e a hazai vállalatok az Európai Unióban működőkkel a csatlakozást követően? (%)

	2000. szeptember	2001. szeptember
Határozottan igen	10	12
Inkább igen	37	39
A csatlakozás nem lesz hatással a hazai vállalatok versenyképességére	13	10
Inkább nem	17	15
Határozottan nem	4	6
Nem tudja, nem válaszolt	19	18
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Ma már nehéz pontosan definiálni a közbeszédben való használat során a „hazai cég” vagy „hazai termék” kifejezéseket. Nehéz olyan egyértelmű kritériumokat megnevezni melyek világosan körülhatárolnák ezeket a fogalmakat. A magyarországi adatfelvétel során – akárcsak tavaly szeptemberben - kérdéseket tettünk fel arra vonatkozóan, hogy a lakosság körében melyek a legelterjedtebb kritériumai a magyar

cég vagy termék azonosításának. Arra is kértük a válaszadókat, hogy néhány cég és termék esetében döntsék el, magyarnak tekintik-e azokat vagy sem.

A gazdasági társaság magyar vagy nem magyar voltának leggyakrabban, szinte mindenki által említett feltétele a tulajdonos nemzetisége. A magyar lakosság 83%-a akkor tekint magyarnak egy cége, vállalatot, ha annak többségi tulajdonosa magyar. A második legfontosabb kritérium a munkaerőre vonatkozik. Csak abban az esetben tekint magyarnak egy céget a válaszadók 55%-a, ha az ott dolgozók többsége is magyar. A válaszadók 47%-a elengedhetetlennek tekintik azt is, hogy cég Magyarországon működjön és ez valamelyest magasabb, mint tavaly szeptemberben volt (42%). Az elmúlt egy évben kis mértékben (49%-ról 42%-ra) ugyan, de csökkent azoknak az aránya, akik kritériumnak tekintik azt is, hogy a termékek előállításához használt alapanyagok többsége magyar legyen. A legjelentősebb változást azonban a magyar név elengedhetlenségét tartalmazó kritérium esetében tapasztaltuk: míg tavaly csupán a megkérdezettek egyharmada, idén már azok fele választotta ezt a kritériumot, mely ezzel a harmadik legfontosabbá vált a felsorolt hat közül. A válaszadók 27%-a tekinti fontosnak azt, hogy a cég termékeinek többségét Magyarországon forgalmazza.

A válaszadók 13%-a mind a hat feltétel teljesülését elengedhetetlennek nevezte ahhoz, hogy egy céget magyarnak tekinthessünk és ez kismértékű emelkedést jelent a tavalyi 9%-hoz képest. Minél idősebb valaki, annál nagyobb valószínűséggel jelölte meg mind a hat feltételt. Felülreprezentáltak a hat feltételt választók a legfeljebb általános iskolát végzettek (19%), a községekben élők (19%) és a nyugdíjasok körében is (18%).

3.5. táblázat. Mely feltételek megléte esetén lehet egy céget magyarnak tekinteni? (az érvényes válaszok %-ában, N=1482)

	2000. szeptember		2001. szeptember	
	N=	%	N=	%
Többségében magyar tulajdonosa legyen	1253	85	1242	83
A dolgozók többsége magyar legyen	806	54	826	55
A termeléshez használt alapanyagok többsége magyar legyen	728	49	627	42
Magyarországon működjön	609	42	698	47
A cégnek magyar neve legyen	500	34	749	50
Termékeinek többségét Magyarországon forgalmazza	352	24	404	27
Nem tudja, nem válaszolt*	39	3	31	2

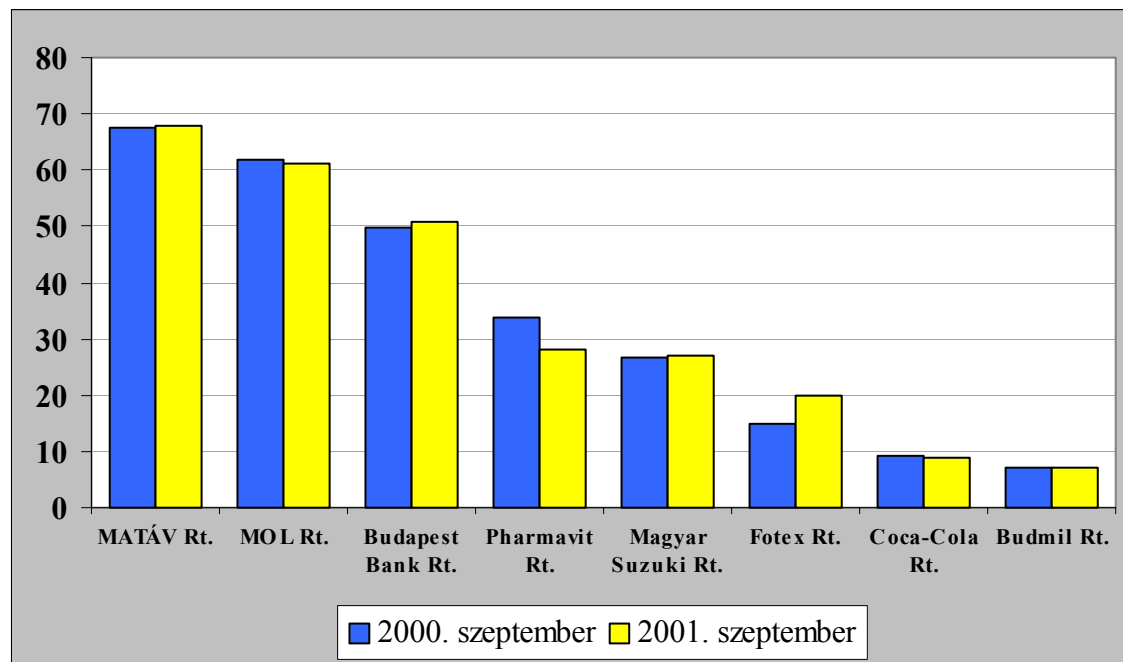
Megjegyzés. A kérdés nyitottan hangzott el. Több válasz volt adható.

*Az összes megkérdezett százalékában

Ezt követően arra kértünk mindenkit, hogy egy 8 céget tartalmazó listáról válassza ki azokat, melyeket ő maga magyarnak tekint. A legnagyobb említési arányt a privatizált nagyvállalatok érték el: Matáv Rt. (68%), Mol Rt. (61%), Budapest Bank Rt. (51%), jóllehet ma már ezek nem rendelkeznek többségi magyar tulajdonnal, tehát éppen a tulajdonosra vonatkozó feltételnek nem felelnek meg (3.2. ábra). Érdekes, hogy az említési arányok gyakorlatilag nem változtak az egy évvel korábbi állapothoz képest.

3.2. sz. ábra

Cégek sorrendje aszerint, hogy a lakosság hány százaléka nevezte magyarnak (%)

Hasonlóképpen jártunk el a termékek esetében is. Először arra kerestünk választ, hogy a magyar lakosok szemében mi számít és milyen feltételekkel magyar terméknek.

A legerősebb kritériuma egy magyar terméknek az, hogy magyar cég gyártsa. Ezt a feltételt a válaszadók valamivel több, mint háromnegyede tartotta elengedhetetlennek. A válaszadók közel kétharmada akkor tekintene magyarnak egy terméket, ha egy termékminősítő cég ezt valamilyen kritériumok szerint megállapítaná, és azt a fogyasztó számára látható módon tanúsítaná is. Szintén a válaszadók többsége véli úgy, hogy a termék értékének több, mint fele magyar alapanyagok és magyar munkaerő révén kell előálljon. Akárcsak a cégek, vállalatok esetében, a termékek magyar voltának megállapításakor is nőtt azok aránya, akik a magyar nevet választották kritériumként (34%-ról 42%-ra).

3.6. táblázat. Mely feltételek megléte esetén lehet egy terméket magyarnak tekinteni? (az érvényes válaszok %-ában, N=)

	2000. szeptember		2001. szeptember	
	N=	%	N=	%
A gyártó cég magyar	1111	75	1161	78
A terméken szerepel a "Magyar termék" megjelölés	913	61	956	64
A termék értékének több, mint felét magyar alapanyagokból, magyar emberek állították elő	869	58	805	54
A termék Magyarországon készül	680	46	766	51
A termék magyar találmányra épül	656	44	659	44
A termék neve magyar	509	34	621	42
Nem tudja, nem válaszolt*	33	2	25	2

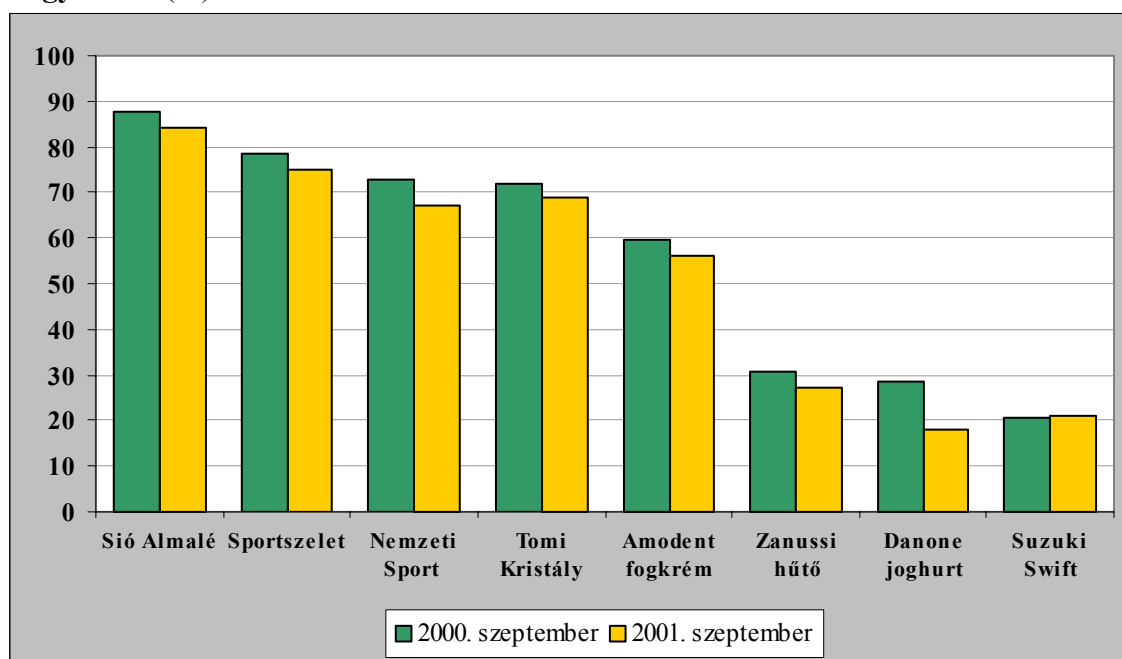
Megjegyzés. A kérdés nyitottan hangzott el. Több válasz volt adható.

*Az összes megkérdezett százalékában

Az általunk felsorolt nyolc termék közül a legtöbben (84%) a Sió Almalevet, legkevésbé (18%) pedig a Danone joghurtot tekintették magyarnak (3.3. ábra). Ez utóbbi érdekessége, hogy egy évvel korábban a legalacsonyabb említési arányt a Suzuki Swift érte el (akkor és ez évben is 21%). A válaszadók háromötöde-háromnegyede magyar terméknek nevezte a Sportszeletet, a Tomi Kristály mosóport és a Nemzeti Sport című napilapot, bár az ezeket előállító cégek többségi tulajdonosa nem magyar.

3.3. sz. ábra

Termékek sorrendje aszerint, hogy a lakosság hány százaléka nevezte azokat magyarnak (%)

A magyar lakosság 38% keresi tudatosan a magyar termékeket vásárlásai során, és bár ez két százalékponttal alacsonyabb, mint tavaly szeptemberben volt, a különbség statisztikai értelemben nem szignifikáns. Társadalmi-gazdasági jellemzők szerint e csoporton belül felülreprezentáltak nők, a 40 év feletti, a legfeljebb általános iskolát végzettek, a nyugdíjasok és az Orbán-kormány eddigi teljesítményét teljes mértékben pozitívan megítélők. E csoportok felülreprezentáltsága azt a feltételezést erősítheti, mely szerint a magyar termékek tudatos keresése mögött nem elsősorban a hazai ipar támogatása, hanem az érzékenység és a magyar termékek ára között kapcsolat áll.

3.3. A csatlakozási folyamat állomásainak és a csatlakozás néhány egyéb következményének megítélése

A kérdezés során kíváncsiak voltunk arra, hogy a csatlakozás ténye mennyiben növelné meg a Magyarország munkaerő-piaci szereplőinek Unión belüli mobilitását. Azt kérdeztük mindenkitől, hogy szándékában áll-e munkát vállalni az Európai Unióhoz tartozó tagországban az ország csatlakozását követően. Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a magyar munkavállalók szándékai e tekintetben nem

változtak az elmúlt egy év során (3.7. táblázat). A válaszadók 5%-a válaszolta azt, hogy az Unión belüli munkavállalást tervezi és biztosan meg is próbálná. További 9% valószínűleg megpróbálná, és ugyanennyien vannak azok, akik maguk nem kezdeményeznének, de adott esetben egy ajánlaton elgondolkodnának. A magyarok háromnegyede elutasít egy ilyen lehetőséget, akár azért mert számára ez még egy korai döntés (9%), akár azért, mert nagy valószínűséggel (11%) vagy biztosan nem vállalkozna rá (54%). A megkérdezettek 3%-a nem tudott határozott választ adni a feltett kérdésre.

A kérdésre adott válaszokat nagyon erősen meghatározza a megkérdezett neme, életkora, iskolai végzettsége és foglalkozása is. A férfiak, a 18-29 évesek, a szakmunkásképzőt végzetek és az érettségizettek, foglalkozásuk szerint pedig a szakmunkások mutatkoztak a leginkább elszántnak egy Európai Unión belüli munkavállalásra. A felsőfokú végzettségűek válaszai nem mutatnak szignifikáns eltérést a teljes népességben regisztrált megoszlástól. Igaz ugyanakkor, hogy a 18-29 évesek egy jelentős része a kérdés időpontjában még egyetemi vagy főiskolai tanulmányait folytatta, ezért ők nem a diplomások, hanem az érettségizettek kategóriájába kerültek. Összességében tehát a nem és az életkor az a két jellemző, ami meghatározza a magyarországi munkaerő hajlandóságát a külföldi, EU-n belüli majdani munkavállalásra.

3.7. sz. táblázat

Szándékában áll-e munkát vállalni valamelyik, Európai Unióhoz tartozó országban Magyarország csatlakozását követően? (az összes megkérdezett %-ában)

	2000. szeptember	2001. szeptember
	%	%
Igen és biztosan meg is próbálom	6	5
Igen és valószínűleg megpróbálom	7	9
Ajánlatot megfontolnék, de magamtól nem próbálnám meg	9	9
Még túl korai ezen gondolkodni	9	9
Nem, valószínűleg nem próbálkoznék	12	11
Egészen biztosan nem próbálkoznék	53	54
Nem tudja, nem válaszolt	4	3
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

A csatlakozási tárgyalások egyik legkényesebb területe a csatlakozni vágyó országok mezőgazdaságának helyzete és jövője, ezen belül is a külföldiek termőföldvásárlásának lehetősége. Ezzel kapcsolatban két kérdésre vártunk választ. Először mindenkitől azt kérdeztük, hogy támogatná-e a külföldiek termőföld-vásárlási lehetőségét, ha ezzel egyidőben magyar állampolgárok is megtehetnék ugyanezt más országokban. Tavaly óta Magyarország már lezárta ezt a tárgyalási fejezetet, melynek nyomán az EU jelenlegi polgárai a csatlakozást követő három éven belül még nem vásárolhatnak termőföld-tulajdont Magyarországon. A megkérdezettek 71%-a elutasít egy ilyen lehetőséget, sőt a lakosok 45%-a ezt egyértelműen kinyilvánítja (3.8. táblázat). A termőföldvásárlás korlátozásainak kölcsönös feloldásával a magyar lakosok összesen 20%-a ért egyet valamilyen mértékben legnagyobb arányban. A tavalyi álláspontokhoz képest csupán a kölcsönös földvásárlás engedélyezését teljes

mértékben elutasítók arányában következett be – kis mértékű, hat százalékpontos, csökkenését jelentő - változás.

3.8. sz. táblázat

Mennyire ért egyet azzal, hogy a magyar állampolgárok más országokban, a külföldi állampolgárok pedig Magyarországon termőföldet vásárolhassanak? (az összes megkérdezett %-ában)

	2000. szeptember	2001. szeptember
	%	%
Teljes mértékben egyetért	5	5
Inkább egyetért	13	15
Inkább nem ért egyet	24	26
Egyáltalán nem ért egyet	51	45
Nem tudja, nem válaszolt	7	8
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Azt is megkérdeztük, hogy a hazai vagy az EU tagországok mezőgazdaságának származik majd nagyobb haszna Magyarország csatlakozásából. A magyarok egyharmada szerint a csatlakozás az EU jelenlegi tagországai számára hoz majd nagyobb hasznot és 16% azoknak az aránya, akik szerint az ország mezőgazdasága a csatlakozás egyértelmű nyertese lesz. Meglehetősen magas volt (20%) a bizonytalanok aránya.

3.9. táblázat. Ön szerint országa Európai Unió csatlakozásából...(%)

	2000. szeptember	2001. szeptember
	%	%
A hazai mezőgazdaságnak származik majd nagyobb haszna	13	16
A hazai és a jelenlegi EU tagországok mezőgazdaságának egyforma haszna származik	36	31
A jelenlegi EU tagországok mezőgazdaságának származik majd nagyobb haszna	32	32
Nem tudja, nem válaszolt	19	21
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

3.4. Magyarországnak felkészültségének megítélése

A kérdések egy része a Magyarország felkészültségének megítélésére vonatkozott. Először arra próbáltunk választ találni, hogy a magyar lakosság milyen jelentőséget tulajdonít az ország felkészültségi szintjének abban, hogy Magyarország még nem tagja az Uniónak. Ezután azt tudakoltuk, hogy a különböző területeken hogyan ítélik meg az ország felkészültségét, annak előrehaladottságát.

A magyar lakosság közel fele még nem tartja elég felkészültnek Magyarországot az Európai Unióba való belépésre, a többiek a késlekedés okát valamilyen formában az EU oldalán keresik. Az összes megkérdezett 46%-a szerint a csatlakozás feltételeinek elégtelen teljesítése a legfontosabb oka annak, hogy az ország még nem tagja az Európai Uniónak. Az így vélekedők között felülreprezentáltak a fiatalok, a kevésbé iskolázottak, a szakképzetlen munkások és a községekben élők.

A válaszadók másik fele inkább az Európai Unió térfelén látja a probléma okát. Az összes megkérdezett egyötöde szerint a jelenlegi tagállamok között nincs teljes egyetértés az új tagok felvételének feltételeiről, és ez a késlekedés legfontosabb oka. További egy tized az Unió belső problémáinak megoldatlanságát okolja, 8% szerint pedig arról van szó, hogy az EU valójában nem is akarja tagjai közé fogadni a közép-kelet európai, volt szocialista országokat. Azok között, akik a csatlakozás időpontjának eltolódásáért nem elsősorban Magyarország felkészületlensége, hanem – valamilyen oknál fogva – az Unió politikája áll, az átlagnál nagyobb arányban találunk diplomásokat, felső szintű vezetőket és értelmiségieket, továbbá budapestieket. A megkérdezettek egytizede nem tudott állást foglalni ebben a kérdésben.

3.10. sz. táblázat

Ön szerint mi annak a legfontosabb oka, hogy Magyarország még nem tagja az Európai Uniónak?

	2000. szeptember		2001. szeptember	
	%	Érvényes válaszok %-a	%	Érvényes válaszok %-a
Magyarország még nem teljesítette a csatlakozáshoz szükséges feltételeket	46,2	52,7	48,6	56,9
Az EU valójában nem akar kelet-közép-európai országokat felvenni	8,2	9,4	9,6	11,2
Az EU tagállamai között nincs teljes egyetértés az újabb országok csatlakozásának feltételeiről	21,3	24,3	19,1	22,3
Az EU jelenleg saját belső gondjaival van elfoglalva, az új tagországok felvétele ezért késik	10,4	11,9	8,5	9,9
Egyéb válasz	1,4	1,7	0,9	1,1
(Összesen)	(87,5)	100,0	(86,6)	100,0
Nem tudja, nem válaszolt	12,5	-	13,4	
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>-</i>	<i>100,0</i>	

A magyar lakosság szerint az ország a határőrizet, a sajtószabadság és a nemzeti, kisebbségi jogok biztosítása terén a leginkább felkészült az Európai Unióhoz való csatlakozásra. E három, a többitől jól elkülönülő területen – a válaszok átlaga szerint – az ország már alkalmas a csatlakozásra. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy egy év alatt jelentősen romlott az ország felkészültségének megítélése a lakossági vélemények alapján. A válaszokat befolyásolhatta, hogy az adatfelvételt megelőzően ismertté vált az Európai Bizottság Magyarországról készült országjelentés néhány megállapítása, melyek egy része a nemzeti kisebbségek helyzetével kapcsolatban kritikát fogalmazott meg. A csatlakozásra való érettség szempontjából közepesre értékelték a válaszadók a demokratikus intézményrendszer működését. A többi területen (gazdasági stabilitás, közlekedési hálózat fejlettsége, mezőgazdasági támogatások rendszere, közbiztonság, környezetvédelem, piaci verseny tisztasága) a polgárok szerint még komoly bepótolnivalók maradtak. Tavaly szeptember óta javult a lakosság véleménye a gazdasági kritériumokról, a mezőgazdasági termelés támogatási rendszere esetében viszont egy ezzel ellentétes irányú változást tapasztaltunk.

3.11. sz. táblázat

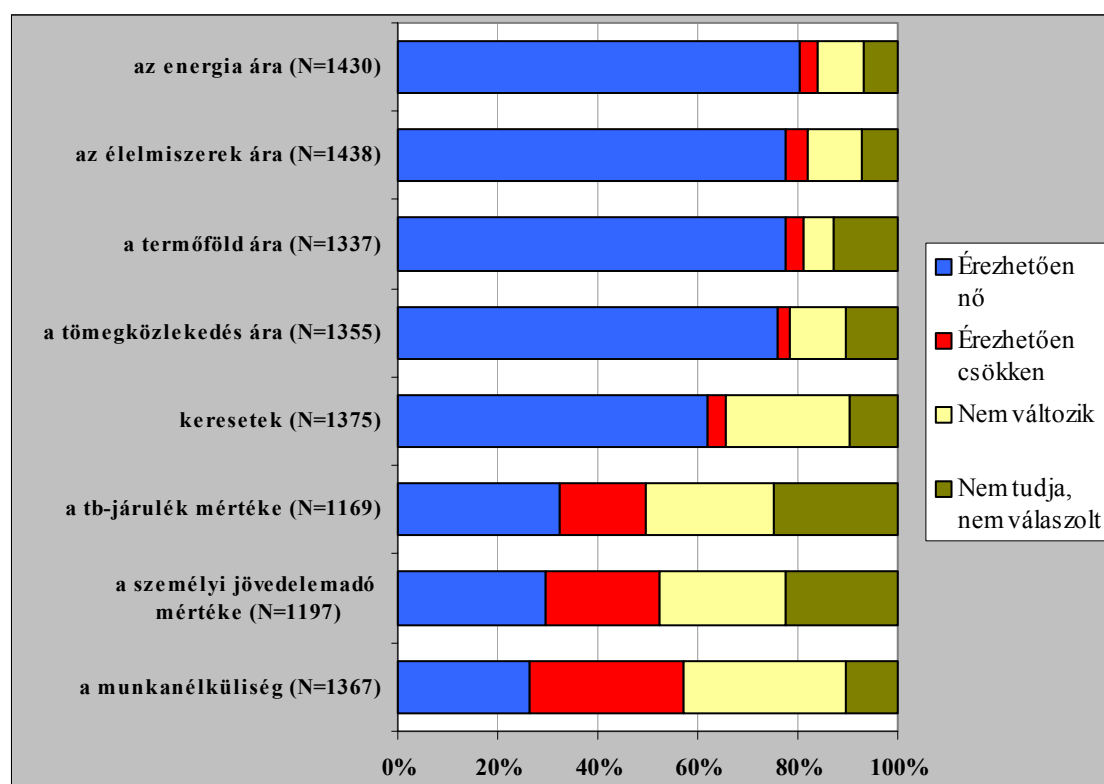
Milyen mértékben teljesítette Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozás feltételeit az alábbi területeken? (ötfokú skálán adott érvényes válaszok száma, átlaga és módusza, 5 – teljes mértékben felkészült, 1 – egyáltalán nem felkészült)

	2000. szeptember				2001. szeptember			
	N=	Átlag	Módusz	NT(%)	N=	Átlag	Módusz	NT(%)
Környezetvédelem	1395	2,36	3	8,4	1378	2,43	3	9,4
Demokratikus intézmények működése	1302	2,90	3	14,5	1309	2,95	3	14,0
Határőrizet	1351	3,51	4	11,3	1313	3,56	4	13,8
Nemzeti, kisebbségi jogok biztosítása	1368	3,53	4	10,2	1333	3,23	4	12,4
Közbiztonság	1426	2,45	3	6,4	1410	2,54	3	7,3
Közlekedési hálózat fejlettsége	1420	2,65	3	6,7	1391	2,61	3	8,6
Mezőgazdasági termelés támogatási rendszere	1305	2,48	2	14,3	1305	2,33	2	14,3
Piaci verseny tisztasága	1293	2,28	2	15,1	1288	2,38	2	15,4
Sajtószabadság	1337	3,45	4	12,2	1317	3,42	4	13,5
A gazdasági helyzet stabilitása	1356	2,67	3	11,0	1327	2,80	3	12,8

3.5. Az Európai Unióhoz való csatlakozás társadalmi szintű hatásainak lakossági megítélése Magyarországon

A magyarok többsége egyértelműen a fogyasztói árak növekedését várja az Európai Unióhoz való csatlakozástól. A legtöbben, a megkérdezettek négyötöde, az energia és az élelmiszerek árának érezhető emelkedésére számítanak (3.4. ábra). Az energia esetében az árak növekedésére a lakosság 80%-a, a az élelmiszerek esetében pedig 78%-a számít.

3.4. sz. ábra. Hogyan alakul majd Magyarország EU-taggyá válását követően az...

Ugyancsak 78% azok aránya a teljes népességben, akik a termőföld árának emelkedését várják Magyarország taggyá válásától, 76%-uk pedig a tömegközlekedés drágulását prognosztizálja a csatlakozás nyomán. A teljes népesség 62%-a várja a keresetek emelkedését a csatlakozástól. Nagyon magas (20-25%) a bizonytalanok aránya az adók és járulékok csatlakozást követő alakulásával kapcsolatos kérdések esetében. Az adótudatosság meglehetősen alacsony foka is közrejátszhat abban, hogy a megkérdezettek egyötöde-egynegyede ezekben az esetekben nem tudott, nem mert határozott választ adni. A munkanélküliség csökkenésére, tehát pozitív irányú változásra számít a magyar lakosság egyharmada, annak növekedésére pedig 26%-a. Ha eredményeinket összehasonlítjuk a tavaly szeptemberiekkel, akkor azt mondhatjuk, hogy a magyar lakosság várakozásai a kérdéses területeken vegyesen (tehát néhány esetben pozitívan, míg más esetekben negatívan) változtak meg, igaz ezek a változások nem tekinthetők jelentősnek. Arányosan kevesebben számítanak ma a személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulék mértékének növekedésére, mint tavaly szeptemberben. A negatív irányú változásokat tekintve néhány

százalékpontos növekedést tapasztaltunk azok arányában, akik a tömegközlekedés árának és a munkanélküliség szintjének növekedését várják .

A magyarországi nyilvánosságban több, egymásnak ellentmondó vélemény van jelen azzal kapcsolatban, hogy az ország csatlakozása az Európai Unióhoz milyen hatással lehet a társadalomra és a gazdaságra. Néhány állítást fogalmaztunk meg, melyek ezeket a véleményeket összegezték – viszonylag sarkított formában, és ezekről kértük a lakosok véleményét. A válaszokat egy ötfokú skálán helyeztük el.

A megkérdezettek egyharmada szerint a lakosság életszínvonala csak akkor nőhet jelentősebb mértékben, ha az ország az EU tagjává válik. Ennél valamivel alacsonyabb volt azok aránya, akik az állítással nem értettek egyet és azoké, akik semlegesnek mutatkoztak (27-27%). Egy, a csatlakozás negatív hatását kiemelő véleményt összegző állítás szerint, a csatlakozást követően a növekedni fog a magyar munkaerő által megtermelt nyereség kivonása az országból. Ezt az állítást a megkérdezettek 35%-a osztotta, és 20%-a nem értett vele egyet, ami kis mértékű változást jelent az egy évvel korábbi állapothoz képest. Hat százalékponttal csökkent az állítással egyetértők és három százalékponttal növekedett az egyet nem értők aránya.

A csatlakozás kulturális hatásai tekintetében is jelentős az ország taggá válásának következményeit előrejelző álláspontok különbözősége. Egyik megfogalmazott állításunk szerint a majdani csatlakozás elkerülhetetlenül együtt jár a magyar kultúra sajátos jegyeinek elvesztésével. Ezzel a megkérdezettek alig egytizede értett egyet, 57%-uk pedig nem. Ezzel szemben a megkérdezettek 53%-a szerint a Magyarország taggá válása nagymértékben hozzájárul majd a közös Európa kulturális sokszínűségéhez. Ez utóbbi véleménnyel csupán a megkérdezettek 11%-a nem értett egyet, igaz ez kismértékű növekedést jelent az egy évvel ezelőtti eredményekhez viszonyítva.

A tavalyi adatokhoz képest csökkent azok aránya a népességben, akik szerint a csatlakozást követően Magyarország szuverenitása jelentősen csökken, az országot alapvetően külső politikai és gazdasági érdekcsoportok irányítják majd. Az egyetértők aránya 38% és ez öt százalékponttal alacsonyabb, mint a tavalyi arány. Ezzel párhuzamosan azonban nem az egyet nem értők, hanem a bizonytalanok aránya emelkedett a tavalyi 13%-ról 18%-ra.

A magyar lakosság valamivel több, mint egyötöde osztja azt az álláspontot, hogy a politikai rendszerváltás eredményeként létrejött demokratikus intézményrendszer csak egy uniós tag Magyarországon szilárdulhatnak meg véglegesen. Ennél valamivel magasabb az egyet nem értők aránya (28%) és magasnak bizonyult e kérdés esetében mind a semlegesek (26%), mind pedig a bizonytalanok aránya (24%).

A lakosság közel fele elutasítja azt a lehetőséget, hogy az ország a jelenlegi tagállamok többségét megillető összes jog garantálása nélkül lépjen be az Európai Unióba, igaz arányuk kis mértékben csökkent tavaly szeptember óta.

3.12. táblázat. Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal? (ötfokú skálán: 5 – teljes mértékben egyetért, 1 – egyáltalán nem ért egyet)

	Egyetért	Semleges	Nem ért egyet	Nem tudja, nem válaszolt	Összesen	Válaszok átlaga	Válaszok módusza	N=	
A lakosság életszínvonalára csak akkor nöhet jelentős mértékben, ha az ország EU tag lesz	2000.09.	31,0	29,2	29,5	10,3	100,0	2,96	3	1366
	2001.09.	33,7	27,0	27,2	12,1	100,0	3,06	3	1344
Az EU-hoz való csatlakozást követően növekedni fog a magyar munkaerő által megtermelt nyereség kivonása az országból	2000.09.	40,7	26,4	17,1	15,7	100,0	3,44	3	1284
	2001.09.	34,6	26,7	19,5	19,1	100,0	3,29	3	1227
Az EU-hoz való csatlakozás egyet jelent a magyar kultúra meghatározó jegyeinek elvesztésével	2000.09.	13,5	18,4	56,7	11,4	100,0	2,15	1	1350
	2001.09.	12,6	16,1	57,4	13,8	100,0	2,06	1	1307
Magyarország uniós taggá válása nagymértékben hozzájárul a közös Európa kulturális sokszínűségéhez	2000.09.	58,6	22,4	7,9	11,1	100,0	3,87	5	1354
	2001.09.	53,6	21,2	10,9	14,3	100,0	3,75	4	1297
Az EU-hoz való csatlakozást követően Magyarországot külső politikai és gazdasági érdekcsoportok irányítják majd	2000.09.	43,0	26,0	17,7	13,3	100,0	3,44	3	1320
	2001.09.	38,0	25,1	19,2	17,6	100,0	3,35	3	1248
A politikai rendszerváltás, a demokrácia megszilárdulása csak az EU csatlakozást követően válik visszafordíthatatlanná	2000.09.	24,2	26,9	30,5	18,5	100,0	2,84	3	1242
	2001.09.	22,2	26,0	28,1	23,7	100,0	2,85	3	1156
Magyarországnak akkor is be kell lépnie az EU-ba, ha nem lesznek minden tekintetben azonos jogai a jelenlegi tagországok többségével	2000.09.	21,2	16,5	50,7	11,5	100,0	2,4	1	1347
	2001.09.	19,9	19,3	45,5	15,3	100,0	2,42	1	1283